

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ
Серія «Педагогіка», 7/39 (2018), 85–103

HUMAN STUDIES
Series of «Pedagogy», 7/39 (2018), 85–103

УДК 37(091)(477.83./86)

ІВАХ Світлана – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, 82100, Україна (slinkolven@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4488-1527>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/D-4430-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2313-2094.7/39.140944>

Бібліографічний опис статті: Івах, С. (2018). Передумови освітньої діяльності представниць жіночого руху у контексті розвитку українського шкільництва Галичини (кінець XIX – перша третина XX ст.). *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка», 7/39, 85–103.* doi: 10.24919/2313-2094.7/39.140944.

Історія статті

Одержано: 24 березня 2018

Подано до редакції: 10 липня 2018

Прорецензовано: 7 травня 2018

Доступ он-лайн: 12 вересня 2018

ПЕРЕДУМОВИ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРЕДСТАВНИЦЬ ЖІНОЧОГО РУХУ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ШКІЛЬНИЦТВА ГАЛИЧИНИ (кінець XIX – перша третина XX ст.)

Анотація. У статті здійснено логіко-історичний аналіз передумов розгортання активної діяльності жіночих товариств, визначних діячок жіночого руху в ділянці українського шкільництва Галичини; доведено, що визначені передумови стали підґрунтям для формування основних напрямів педагогічної діяльності, яка передовсім стосувалася участі жінок-українок у боротьбі з неграмотністю, у відстоюванні права на здобуття освіти в рідномовній школі, у становленні та розвитку мережі українських приватних жіночих початкових шкіл, позашкільних і дошкільних виховних інституцій.

Ключові слова: жіночі організації, жінки-педагоги, українське шкільництво, народні школи, гімназії, виділові школи.

© Івах Світлана, 2018

Постановка проблеми. Сьогодні актуалізуються і мають значний науковий інтерес питання вивчення історії реалізації права українського народу на національну освіту, яке тісно пов'язане з діяльністю на етнічних територіях культурно-просвітницьких товариств та боротьбою українців за національну самовизначеність і незалежність. Як відомо, на окремих територіях України відбулося кілька змін влади, кожна з яких по-своєму визначала розвиток системи освіти в них. Тому ініціативу щодо збереження й становлення української національної школи брала на себе національно свідома громадськість, об'єднана в різного роду товариствах. Їхня діяльність є унікальним прикладом підтримки та реалізації національної ідеї у складних історичних умовах різнонаціонального і різнорелігійного суспільства. Вважаємо, що знання історії становлення та розвитку освіти різних регіонів України дає змогу побачити їхню самобутність, оригінальність, розширити уявлення про історію педагогіки і національної системи освіти. З огляду на це серед науково-педагогічних проблем, які потребують детального вивчення й аналізу, виокремлюємо питання участі у процесах національно-культурного відродження, боротьби за національну систему освіти в Галичині жінок-педагогів – активних діячок жіночого руху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливе місце у вивченні процесів історії становлення та розвитку українського шкільництва, освітніх змін та національно-визвольних процесів загалом займають наукові дослідження А. Вихруща, В. Кеміня, Б. Ступарика (1994), М. Чепіль (2001) та ін.

Основні тенденції розвитку українського національного шкільництва на етнічних українських землях кінця XIX – першої третини XX ст. також висвітлено у рамках дисертаційних досліджень, зокрема, М. Титова зосередилась на вивченні дидактичних основ вивчення української мови у шкільництві Галичини другої половини XIX – першої третини XX ст. У. Кецик дослідила громадське виховання учнів українських професійних шкіл Галичини першої третини XX ст., В. Стинська дослідила систему шкільництва в Галичині кінця XIX – початку XX ст. у контексті суспільно-політичних змін та освітніх реалій Австро-Угорщини зазначеного часу, дисертаційна праця Л. Стахів ілюструє проблему навчальної книги як засобу родинного виховання молодших школярів у Західній Україні 1919 – 1939 рр., а етнопедагогічні аспекти виховання характеру в українській педагогіці Галичини 1919–1939 рр. представила Л. Левицька. Важливі напрями історико-педагогічних пошуків представлено у роботах та публікаціях І. Андрухів, М. Галіва, Т. Завгородньої, М. Євтуха, М. Пантюка, Б. Ступарика (1994), М. Чепіль (2001), Я. Яціва та ін. Їхні праці присвячені різним аспектам історико-педагогічних проблем Галичини.

Питання участі західноукраїнського жіноцтва у процесах національно-культурного відродження, боротьби за національну систему освіти в Галичині стали предметом окремого наукового аналізу З. Нагачевської. Науковець усебічно дослідила зміст педагогічної думки та просвітництва в жіночому русі регіону, вивчила діяльність його представниць у культурно-освітніх товариствах Західної України та їх участь у національно-визвольних змаганнях.

Водночас передумови освітньої діяльності активних діячок жіночого руху в розвитку українського шкільництва Галичини (кінець XIX – перша третина XX ст.) в історико-педагогічній науці окремо не вивчалися, що й зумовило вибір теми наукової розвідки.

Мета статті – здійснити логіко-історичний аналіз передумов педагогічної діяльності діячок жіночого руху у контексті розвитку національного шкільництва Галичини.

Передумови діяльності представниць жіночого руху Галичини у розбудові українського шкільництва в межах Австро-Угорської імперії

Організаційне становлення українського жіночого руху в Галичині припадає на період піднесення народного шкільництва в краї. Юридичною підставою для цього були державні і крайові «устава» (закони), які у своїй сукупності становили основу реформи освіти в Австро-Угорській імперії кінця 1860 – початку 1870-х рр. Найважливішими серед них є державний шкільний закон від 14 травня 1869 р.; крайовий закон від 2 травня 1873 р., який визначав умови заснування і утримання публічних (народних) шкіл та обов’язкового відвідування їх дітьми від 6 до 12 років; закон від 2 лютого 1885 р., положення якого стосувалися організації навчання у виділових школах та ін. (Baranowski, 1889, s. 4–6).

Першопідставою для подальшого розвитку народного шкільництва в Галичині був крайовий закон від 22 червня 1867 р., що стосувався мови викладання у школах цього типу. Водночас дані сучасних педагогічних досліджень (Б. Ступарика, М. Чепіль, Т. Завгородньої та ін.) підтверджують, що положеннями зазначених документів мала змогу скористатися польська частина галицького суспільства, оскільки в руках її представників опинилися нагляд і контроль за діяльністю народних шкіл в особі Крайової, окружних і повітових шкільних рад. Як зазначає Б. Ступарик, «Краєва шкільна рада стала могутнім чинником колонізації краю. Більшість в ній становили поляки і поступово число українських членів було зменшено до 1/5» (Ступарик, 1994, с. 62).

Офіційна статистика засвідчує, що в 1884 р., тобто в рік створення першого українського громадського жіночого товариства, на теренах краю діяло 2998 народних шкіл («Sprawozdanie», 1889, s. VI), з них 180 приват-

них («Sprawozdanie», 1889, s. XVIII]. Із загального числа народних шкіл було 79 чоловічих, 68 жіночих та 2751 – мішана («Sprawozdanie», 1889, s. IX). У них навчалися 622 180 дітей, серед них 303 144 дівчат («Sprawozdanie», 1889, s. XXI). Уже в 1888/1889 навчальному році цей показник становив 3 586 шкіл, 202 з яких були приватними. Число учнів зросло відповідно до 728 328 (359 380 дівчат). Кількість чоловічих шкіл збільшилася порівняно з 1884 р. на 7 (86), жіночих на 11 (79), мішаних на 552 (3 203) («Sprawozdanie», 1889, s. IX).

Тенденція до зростання мережі народних шкіл зберігається і на початку ХХ ст. За даними звіту Краєвої шкільної ради, 1909/1910 н. р. в краї було 5 408 народних шкіл. Водночас необхідно зауважити, що із зазначеної кількості не діяло 189 (3,5 % від загального числа). Причинами цього були брак учителів і належних приміщень для навчання. Того ж навчального року працювало 238 приватних шкіл, серед них 57 чоловічих, 64 жіночі і 117 мішаних (Баран, 1912, Ч. 57, с. 4).

Упродовж усього періоду перебування західноукраїнських земель у складі Австро-Угорщини проблемою залишалася так звана «фреквенція», тобто відвідування школи. У 1888/1889 н. р. не відвідували школу 131 508 хлопців і 152 776 дівчат Галичини віком від 6 до 12 років. Навіть порівняно з попереднім навчальним роком цей показник зріс відповідно на 407 і 2 424 дітей. Кількість дітей віком від 12 до 15 років, що не відвідували школу, сягнула 39 244 хлопців і 44 250 дівчат – це більше порівняно з 1887/1888 н. р. на 3 688 хлопців і 5 512 дівчат («Sprawozdanie», 1889, s. XLV). У 1903/1904 н. р. не відвідували школу 243 063 дітей віком від 6 до 12 років (22,8 % від їхньої загальної кількості), а віком від 13 до 15 років – 165 378 (49,31 %). «Радуйся Галичино! – наголошував з цього приводу невідомий автор («Seguens»), аналізуючи на сторінках часопису галицьких і буковинських учителів «Промінь» урядовий звіт Краєвої шкільної ради. – Анальфабетизм в твоїх границях ніколи не згине!» (Seguens, 1904, Ч. 23, с. 169).

Дані офіційної статистики засвідчують, що в 1909/1910 н. р., ця проблема почала частково розв'язуватися: із 1 204 826 осіб – загального числа дітей шкільного віку (з них 593 145 дівчат) її не відвідували 220 241, або на 40 600 дітей менше, ніж у 1908/1909 н. р. (Баран, 1912, 1, Ч. 59, с. 3).

Таким чином, більше 18 % дітей, які підлягали початковому всеобучу, практично залишалися поза впливом школи. Крім того, в 1910 р. 463 громади Галичини не мали шкіл. Тут проживали 320 241 дітей шкільного віку, котрі не навчалися у школі взагалі і на все життя залишалися «повними анальфабетами», поповнюючи тим самим «мільйонову армію галицької темноти» (Баран, 1912, Ч. 59, с. 3). Як результат, боротьба з неграмотністю набула загальносуспільного значення та опинилася в центрі уваги теоретиків і практиків жіночого руху.

Аналіз статистичних даних, результатів наукового пошуку сучасних учених показує, що при загальному (хоч і повільному) зростанні мережі народного шкільництва, українські школи в їх складі розвивалися значно повільнішими темпами. У 1888/1889 н. р. публічне шкільництво Галичини об'єднувало 1 501 польську і 1 756 українських шкіл. Аналізуючи урядовий звіт Краєвої шкільної ради за 1903/1904 н. р., уже згадуваний вище невідомий автор («Seguens») наводить такі дані: загальна кількість шкіл у Галичині становить 4 468, з них із польською мовою викладання – 2 141, а з українською – 2 041 (Seguens, 1904, Ч. 23, с. 168). Отже, кількість польських шкіл за п'ять років зросла на 640, а українських тільки на 285. На 239 приватних шкіл було лише чотири з українською мовою викладання.

З огляду на мову викладання, в 1909/1910 н. р. було 2 386 (45,48 %) українських, 2 811 (54,03 %) польських та 25 (0,49 %) німецьких шкіл. Порівняно з попереднім навчальним роком кількість шкіл з українською мовою викладання збільшилася на 76, з польською – на 123, з німецькою – на одну. Наведені дані – ще одне підтвердження того, що Краєва шкільна рада дбала більше про організацію і розвиток польських народних шкіл, ніж українських.

Аналізуючи її звіт за 1909/1910 н. р., визначний політик, публіцист і галицький громадський діяч С. Баран зауважував: зіставлення загального числа шкіл з українською мовою викладання з кількістю тогочасного корінного населення Галичини показує, що воно не було «скривдженим», адже на 42,2 % українців припадало 45,48 % від усіх шкіл краю. Проте глибший аналіз звітів Крайової шкільної ради підтверджує його висновок про те, що насправді було «інакше»: так звані українські народні школи по суті були школами утравквістичними, оскільки в них обов'язковим було вивчення польської мови, хоча в польських школах місцевостей, де українці становили меншість, українська мова не вивчалася. За словами С. Барана, «...се є унікат на території цілої Австрії, бо всі інші австрійські народності (хоч би і Українці на Буковині) мають свої публічні народні школи без примусу науки другої краєвої мови» (Баран, 1912, Ч. 57, с. 5).

Слід врахувати і той факт, що Галичина, де проживали більшість українців, була регіоном шкіл найнижчого типу – однокласних і двокласних (назва від кількості вчителів, які в них працювали). Так, того ж (1909/1910) навчального року із 5 202 державних народних шкіл було 2 070 (39,79 %) однокласних і 2 301 (44,23 %) двокласних. Чотирикласних шкіл було всього 30. П'ятикласних, шестикласних і виділових українських державних шкіл не було. У 1910 р. із 19 східногалицьких повітів, де однокласні школи становили від 50 % до 80 % від їх загальної кількості, 13 були в місцевостях з чисто українським населенням.

Вищенаведене переконує в тому, що загальна тенденція розширення мережі народних шкіл у Галичині стосувалася польського, а не українського шкільництва. Ця обставина, закономірно, визначила стрижневу ідею національного культурно-освітнього поступу – відстоювання рідномовної школи, що знайшло відображення і в жіночому русі.

Розширення мережі елементарних шкіл у краї зумовило збільшення кількості народних учителів. У 1884 р. їхню підготовку забезпечували три державні учительські семінарії: польська у Кракові та польсько-українські у Львові й Перемишлі. А в 1910 р. в Галичині було вже 17 державних учительських семінарій, з них 14 чоловічих і, як і 26 років перед тим, – три жіночі. У 1910/1911 н. р. відкрилася жіноча учительська семінарія в Бережанах. Отож, у 1910/1911 н. р. число державних учительських семінарій становило 18 (14 чоловічих і чотири жіночі). За мовою викладання серед них не було жодної української: ті, що діяли на території Західної Галичини, були польськими, а на території Галичини – утраквістичними (польсько-українськими).

Зазначена обставина вплинула на кількісні та якісні показники учнівського колективу семінарій: у 1910/1911 н. р. в них навчалося 3 572 учнів і 975 учениць (разом 4 537). За національністю розподіл учнів виглядав так: 1 061 (23,4 %) українців і 112 (11,5 %) українок, 3 390 (74,7 %) поляків і 855 (87,7 %) польок та 76 (1,7 %) євреїв.

Окрім державних семінарій, у 1910 р. діяло ще 25 приватних. Серед них 24 жіночі та 1 чоловіча. З усієї кількості приватних учительських семінарій тільки 4 були українськими: 1) Руського Педагогічного Товариства у Львові (158 учениць); 2) Сестер Василянок у Яворові (59 учениць); 3) Сестер Василянок у Станіславі (69 учениць); 4) Руського товариства педагогічного в Коломиї (Баран, 1912, Ч. 63, с. 2).

Вищевикладене дає підстави для висновку про те, що Краєва шкільна рада і польський сейм «змонополізували» не тільки народне шкільництво, але й виховання учительства.

У 1888/1889 н. р. в системі народного шкільництва Галичини працювали 3 675 учителів і 1 277 учительок. Серед них зі «свідоцтвом кваліфікації» 2 718 чоловіків і 899 жінок. Уже в 1903/1904 н. р. – всього 9 414 «учительських сил», відповідно 4 582 чоловіки і 4 832 жінки. Водночас, якщо в 1888/1889 н. р. без будь-якої кваліфікації працювали вчителями 1 335 осіб (957 чоловіків і 378 жінок) («Sprawozdanie», 1889, s. XLIII), то через п'ять років – 904 жінки і 109 чоловіків (Seguens, 1904, Ч. 24, с. 175). З цього приводу вищезгадуваний автор зауважував, що приріст жінок-учителів «...створять не кандидатки із студіями семінарійними, але панночки з так званим приготовленем шматольогічним, о котрих можна сьміло сказати: «Учил Марцін Марціна» (Seguens, 1904, Ч. 24, с. 175).

Опираючись на дані звіту Краєвої шкільної ради за 1909/1910 н. р., можемо стверджувати, що з початку ХХ ст. спостерігалось значне зростання кількісного складу вчителів. Так, у системі народних шкіл у 1910 р. працювали 14 101 вчителів, з них 6 452 (45,75 %) чоловіків та 7 649 (54,25 %) жінок. З їх числа без будь-якої кваліфікації – 35 чоловіків і 264 жінки. Із зазначеного випливає, що кількість кваліфікованих учителів перевищувала число кваліфікованих учительок на 4,5 %. Як зауважував сучасник, учителі без кваліфікації – це абітурієнти середніх шкіл (гімназій і реальних шкіл), котрі «не доповнили ще семинаримальної матури, або абітурієнти семинаримальні»..., тоді як учительки без кваліфікації «(так звані у нас панни панчошкові) скінчили звичайно лишень віділову школу» (Баран, 1912, Ч. 62, с. 2).

Щодо початкових шкіл вищого типу (віділових), окремих для хлопців і дівчат, то вони діяли тільки в містах. У 1888 р. в Бохні, Тарнові, Перемишлі, Самборі, Городку, Сокалі, Снятині працювали чоловічі школи, а у Кракові, Львові, Станіславі, Ряшеві, Тарнові, Тернополі – жіночі. Офіційна статистика підтверджує, що серед шкіл цього типу в 1888 р. не було жодної української. А саме вони становили базу для продовження навчання дівчат у вчительських семінаріях («Sprawozdanie», 1889, s. V).

Передумови участі діячок жіночого руху у розбудові українського середнього шкільництва Галичини в межах Австро-Угорської імперії

Щодо середнього шкільництва Галичини, то на початку досліджуваного нами періоду, в 1883/1884 н. р., у Галичині було 29 чоловічих середніх шкіл (23 гімназії і шість реальних шкіл), з них чотири гімназії і одна реальна школа у Львові; три гімназії і одна реальна школа у Кракові; по одній гімназії і реальній школі у Тернополі, Станіславі, Стрию; по одній гімназії у Тарнові, Коломиї, Перемишлі, Бродах, Дрогобичі, Самборі, Новому Санчі, Ряшеві, Бродах, Бережанах, Бучачі, Бохні, Золочеві, Сяноку, Валовицях і Яслі; одна реальна школа в Ярославі. Тоді в них навчалися 12 237 учнів, отже, за підрахунками І. Франка, на одну середню школу припадало 422 учні. У 23 гімназіях навчалися 11 284 учні (в одній гімназії – 491 учень), у реальних школах – 953 учні (в одній реальній школі – 159 учнів). Таке перепоვნення свідчило про потребу відкриття нових середніх шкіл. Ця потреба ще помітніша, коли зважати на те, що у восьми з 23 галицьких гімназій кількість учнів становила від 548 до 767 осіб, число класів, відповідно, – 122 (замість 64).

У 1883/1884 н. р. у середніх школах Галичини навчалися 1 867 українців, 7 180 поляків, 72 «перекінчиків» (ополячених українців), 2 128 євреїв, 134 представники інших національностей (Франко, 1985, с. 432).

Отже, за розвитком середнього шкільництва в кінці XIX ст. Галичина була однією з найвідсталіших провінцій Австрії. Такий стан речей задовольняв польський уряд, адже, як зазначав І. Франко, «... кожда іскорка світла єсть уже забагато для тих, що самі основувають своє панування і свої темні спекуляції на темноті і несвідучості своїх братів!» (Франко, 1985, с. 424).

Щодо середньої жіночої освіти, то, як зазначалося вище, на початку досліджуваного періоду дівчата взагалі не мали доступу до гімназій і реальних шкіл. Тому проблема організації гімназійної освіти жінок виявилася турботою не лише української педагогічної громадськості, а й організованого жіноцтва.

Крайова шкільна рада у звіті за 1909/1910 н. р. наголошувала на небувалому зростанні кількості середніх шкіл. Адже в цьому році відкрилося п'ять державних середніх шкіл (три польські гімназії та дві польські реальні школи) і 10 приватних гімназій з правом прилюдності (дев'ять польських і одна українська). Однак слід зауважити, що майже всі ці школи були переважно польськими, хоч і заснованими на території Галичини. Трактуючи відкриття польських шкіл у чисто українських повітах, таких як Рогатинський, Турківський, Яворівський, і в містах, де значно переважало українське населення (Борщів, Городенка, Калуш, Косів, Перемишляни) як «реальну потребу і стремління до ширшої освіти», Краєва шкільна рада замовчувала свої справжні наміри – «щоби українська суспільність не виеманципувалася з під гегемонії Польщі» (Баран, 1912, Ч. 65, с. 3). Такі дії офіційного органу шкільної влади привели до того, що більша частина української молоді змушена була вчитися у польських школах, чим гальмувалося плекання української інтелігенції (Vollmer, 2013).

За даними звіту Крайової шкільної ради, у 1910/1911 н. р. в Галичині було 67 державних середніх шкіл, з них 54 гімназії та 13 реальних шкіл, що дає підставу говорити про незадовільний стан справ у цій сфері, бо за 27 років їх число збільшилося всього на 38: відповідно на 31 гімназію та сім реальних шкіл. Щодо мови викладання, то з усієї кількості державних середніх шкіл було лише п'ять українських (всі гімназії), 61 польська (48 гімназій і 13 реальних шкіл) і одна німецька гімназія.

Окрім державних, у Галичині діяло ще 14 приватних гімназій з правом публічності, з них чотири на території Західної Галичини (в Бялій, Кракові, Ланцеті) та 10 у Галичині (в Борщеві, Городенці, Калуші, Кутах, Львові, Рогатині, Хирові, Чорткові, Яворові). Із загальної кількості гімназій – одна українська, 11 польських та дві утраквістичні (польсько-українські).

Отже, на початку 1911/1912 н. р. у Галичині було 87 чоловічих середніх шкіл (56 державних гімназій, 17 приватних гімназій з правом

прилюдності, 14 державних реальних шкіл), з них 56 – на території Галичини (35 державних гімназій, 14 приватних гімназій, сім реальних шкіл). Тільки в сім з них навчання проводилось українською мовою (п'ять державних і дві приватні гімназії), тоді як у 76 – польською, в одній – німецькою і три приватні гімназії були утравквістичними (польсько-українськими).

Водночас у 1911/1912 н. р. в Галичині діяло 15 приватних жіночих гімназій (на цей час не було жодної державної жіночої гімназії в усій Австрії), з них одна українська (Сестер Василянок у Львові) і 14 польських з правом прилюдності. Окрім цього, діяли ще дев'ять жіночих приватних гімназій без права прилюдності з польською мовою викладання.

У 1911/1912 н. р. в Галичині було також 13 жіночих ліцеїв, з-поміж яких – один український у Перемишлі, 11 польських і один німецький. Але кількість жіночих ліцеїв постійно зменшувалася через те, що вони давали «мінімальні права», тому частина з них поступово реформувалася в жіночі гімназії.

Перед Першою світовою війною в усіх типах українських середніх шкіл (державних і приватних) навчалися 6 355 учнів («Дещо із статистики гімназій», 1914, с. 7). «З того видно ясно, – зауважувалося в редакційній статті науково-педагогічного журналу «Наша школа», – що число української молоді зростає в галицьких середніх школах дуже піняво, головно в реальних школах, де Українців нема в 10 %; міркуючи по дотеперішнім темпі приросту, то Українці в Галичині можуть дійти до нормальної фреквенції (себто 42 %), в гімназіях аж по 60 роках, а в реальних хиба по 160 літах!» («Національна статистика», 1913, с. 270).

Посиленню колонізації українського шкільництва сприяли тогочасні навчальні плани і програми. Сучасні дослідження дають достатньо вичерпну відповідь на питання про їх зміст. Зокрема, аналізуючи навчальні плани народних шкіл кінця XIX ст., М. Чепіль звертає увагу на переважання у них годин на вивчення державної (німецької) та польської (офіційної) мов (Чепіль, 2001, с. 228). Так, згідно з навчальним планом однокласної мішаної школи на 1911 р. на вивчення польської мови відводилося від 13 до 11 год. щорічно; двокласної – відповідно 9–11 год. Водночас друга краєва мова (тобто українська) вивчалася в межах 4–7 год. («Planu naukowy szkoły», 1895, s. 24). Аналіз навчальних планів державних виділових жіночих шкіл вищого типу показує, що на мову викладання (польську) в ній відводилося 18 годин, на німецьку – 22 години, на французьку – 22 години. Одночасно викладання другої краєвої мови (української) обмежувалося 12 годинами («Planu naukowy szkoły», 1895, s. 28).

Аналогічною була ситуація із вивченням історії у народних школах. В обіжнику від 24 березня 1891 року завдання вивчення історії формувалося так: «Особливу увагу в навчанні дітей звертає вчитель на становище цісарства, дії прусів, напади монголів, на війни гусистські, на відносини Габсбургів з Ягеллонами, на війну тридцятирічну і особливо шведсько-польсько-російську за море Балтійське, врешті на три поділи Польщі» (Ступарик, 1994, с. 82).

Вищевикладене пояснює увагу педагогів – активних членів жіночого руху – до проблем змісту навчання у школі, передовсім до вивчення рідної мови, української історії тощо.

Таким чином, розвиток українського шкільництва в межах Австро-Угорської імперії обмежувався як соціально-економічними, так і політичними чинниками, що не могло не турбувати українську освічену громадськість, зокрема й організаторів жіночого руху.

Передумови організаційно-практичної діяльності жіночих діячок у сфері українського шкільництва Галичини в умовах польської держави

За одностайним твердженням істориків західноукраїнського шкільництва, особливо важкі умови для розвитку української школи в Галичині склалися у 1920 – 1930-х рр., «коли в краї здійснювалась узаконена урядом Польщі політика боротьби з усім українським» (Ступарик, 1994, с. 141).

Підтвердженням цього висновку Б. Ступарика слугують передусім антиукраїнські освітні закони новоутвореної польської держави, зокрема закон про мову навчання в школах від 31 липня 1924 року. Згідно з його положеннями, основним типом державної школи проголошувалася двомовна, або утравкістична. Реформування колишніх шкіл національних меншин у новий тип навчальних закладів здійснювалося в Галичині в умовах шантажу, терору, погроз і підкупів, які супроводили так звані «шкільні плебісцити». Їх антиукраїнський, антидемократичний характер достатньо повно розкривають праці сучасних дослідників (Г. Білавич, Т. Завгородньої, Б. Ступарика). Вони ж підтверджують асиміляторську сутність «кресового» закону 1924 р.

Одним із результатів впровадження цього закону в життя стало значне зменшення числа українських початкових шкіл. Якщо в 1911/1912 н. р. на території Галичини було 2 612 навчальних закладів цього типу, то 1920/1921 н. р. ця кількість зменшилася на 682 і становила 1 980. Натомість кількість початкових польських шкіл зростала: з 1 537 – у 1911/1912 н. р. до 1 872 – у 1920/1921 н. р. (І, арк. 6). Окрім того, слід зауважити, що українські школи здебільшого функціонували у селах та були, як і раніше, одно- або двокласними. У містах, де домінували навчальні

заклади вищого типу, спостерігалася повна перевага польських шкіл. Наприклад, у містах і містечках Львівського, Тернопільського та Станіславівського воєводств у 1920/1921 н. р. 90,1 % дітей шкільного віку навчалися у польських школах, 8,4 % – у двомовних і лише 1,5 % – в українських школах (II, арк. 9).

Відсутність потрібної кількості шкіл з рідною мовою навчання та небажання батьків навчати дітей у чужій школі призвели до зростання числа неграмотних. Так, у 1920/1921 н. р. в краї було 650 000 українських дітей початкового шкільного віку (від 7 до 12 років). Із них лише 130 000 навчалися в рідномовних школах, 170 000 відвідували польські школи, а 350 000 не навчалися взагалі. Про результати навчання українських дітей у польських школах сучасники відгукувалися так: «Це пародія науки, котра обмежається до співання патріотичних польських пісень», до «вислуховування ріжних фальшивих історичних байок. Наслідки такого стану просто страшні і грозять повним занепадом української культури» (I, арк. 7).

Отже, проблема анальфabetизму, характерна для вищеаналізованого австро-угорського періоду, набула нової сили. Як зазначав автор цитованого архівного матеріалу, українська дитина завдяки польській окупації «росте без школи, без науки і буде збільшувати число неграмотних, число котрих і так велике» (I, арк. 7).

Дані дослідження показують, що зазначене стосувалося й жіночої освіти, оскільки шкільне законодавство Польщі 1920-х рр. утверджувало спільне навчання дівчаток і хлопчиків.

Закон про устрій шкільництва в Польщі від 11 березня 1932 р., згідно з яким утверджувалося обов'язкове навчання дітей обох статей віком від 7 до 14 років, не тільки не усунув негативних тенденцій в освіті дітей-українців, але й зробив їх невідворотними, оскільки базувався на положеннях вищезгадуваного закону 1924 р. про двомовний характер шкіл національних меншин. За висновком галицького громадсько-політичного діяча Р. Перфецького, шкільні польські закони і розпорядки та вся шкільна політика Польщі 1930-х рр. поглибили «у відношенні до непольських народів дотеперішній і так нестерпний стан їх національного шкільництва» (Перфецький, 1932, с. 310).

Цей невтішний, але об'єктивний коментар підтверджують статистичні дані народного шкільництва Львівського шкільного округу кінця досліджуваного періоду. Зокрема, в 1937/1938 н. р. на його терені було 3 400 державних народних шкіл I ступеня (чотирикласні), 919 – II ступеня (шестикласні) та 684 – III (семикласні). Але цього числа, зауважувала редакція «Рідної школи», «куди не вистарчає»: на 890 078 дітей-галичан, «обов'язаних до школи», 59 656 не здобували початкову освіту через брак навчальних закладів, ще 3 355 дівчаток і хлопчиків «не ходило до

школи, бо було їм задалеко». Таким чином, 60 тис. наймолодших мешканців краю були «кандидатами на анальфabetів». Водночас іще 100 тис. дітей, «записаних» на навчання в 1937/1938 н. р., відвідували школу нерегулярно, тим самим прирікаючи себе на анальфabetизм у «короткому часі». «Жахливі числа» цієї статистики виступали підґрунтям загального показника неграмотності галичан: у 1938 р. він становив 35 %, в окремих повітах краю доходив 52 %, а серед жінок сягав 68 % («Народна школа», 1938, с. 232), а подекуди – 75–79 % (Ступарик, 1994, с. 126).

Природно, що зазначене, як і в довоєнний період, спонукало громадськість, зокрема й жіночі товариства, до активних дій передусім у сфері початкового шкільництва. Тим більше, що кількість українських шкіл у системі загальної початкової освіти після шкільного закону 1932 р. різко знизилася: із загального числа державних навчальних закладів I–III ступенів було тільки 415 українськомовних (8 %), 834 – польських і 2 195 польсько-українських, тобто утраквістичних. Коли зауважимо, писав невідомий автор у 1938 р., що всі утраквістичні школи, «поминаючи їхню педагогічну абсурдальність, є в дійсності польські, а в додатку вчителі-поляки щойно від дітей учаться розуміти українську мову, то в дійсності відношення є таке, що на 415... з українською мовою навчання є 3 700... з польською, відношення як 13 % до 87 %» («Народна школа», 1938, с. 233).

Передумови участі жіночих діячок у розбудові українського середнього шкільництва Галичини в умовах польської держави

Щодо українських середніх шкіл, то на початку 1920-х рр. на території Галичини, де проживало 75 % українців, діяли 49 державних і 35 приватних польських гімназій та 5 державних і 12 приватних українських (I, арк. 1). Всі українські гімназії, державні та приватні, підлягали контролю крайового інспектора-українця доктора І. Копача. На цій підставі куратор Львівського шкільного округу підкреслював: «Цей факт забезпечує українцям повну необмежену свободу розвитку науки і тенденцій навчання у своїх школах в національному українському дусі». Завдяки наданій «великій свободі», вважав державний чиновник, молодь у цих закладах виховується в антипольському дусі (II, арк. 10).

З перших днів окупації краю польська влада чітко окреслила провідний напрям офіційної політики відродженої Речі Посполитої і в галузі середньої освіти – денационалізація та полонізація української національної меншини. Шляхи і способи її реалізації були аналогічними до народного шкільництва: утраквізація або припинення діяльності державних українських гімназій, обмеження під різними приводами навчання в них дітей-українців тощо (Gilley, 2017).

Як наслідок, у 1938/1939 н. р. українське середнє шкільництво у Польщі було представлене 27 гімназіями: п'ятьма державними, 22 приватними (13 коєдукаційних, сім чоловічих і сім жіночих) і 21 ліцеєм: п'ятьма державними і 16 приватними. У них навчалися близько 6 тис. молоді. Водночас на українських територіях у складі Польщі діяло 114 польсько-комовних гімназій і 106 ліцеїв (Франко, 1985, с. 429).

«Те, що діється в ділянці шкільної політики у відношенні до українського народу, – зауважував у 1938 р. посол до галицького сейму Д. Великанович, – то не є оборона інтересів польського національного виховання, але це вже явне виразне переводження національної асиміляції – це вже устремління до супремації польської культури над українською – це устремління до пониження всього, що можна би назвати «українським»... («Дещо із статистики гімназій», 1914, с. 7).

З початку польської окупації Галичини в особливо скрутному становищі опинилися українські вчителі, оскільки одним із освітніх пріоритетів офіційна влада визначила усунення їх із посад. Як згадує сучасник, одним розчерком пера «опинилось 3 000 учителів без служби, а українська школа без своїх учителів» (I, арк. 4). На протести української громадськості польська влада відреагувала проведенням так званих «регабілітацій». Та час між звільненням і проведенням «регабілітації» українського вчителя використовувався на те, щоб на його посаду призначити вчителя-поляка. У такий спосіб українські школи «обсаджувались» польськими вчителями. За спогадами невідомого автора, «...тільки не числені повернулись на свої місця. Усім другим, навіть сталим вчителям з довгою практикою, повизначувано найгірші закутини краю. Велику частину перенесено в Західну Галичину між польське населення» (I, арк. 4). Отож, брак українських учителів, який простежувався в австро-угорський період, став ще відчутнішим.

Відповідаючи Міністерству закордонних справ у Варшаві на лист від 25 червня 1921 року № 48 (Д.У.) у «справі скарг русинів» щодо «стану шкільної справи» на території Галичини, куратор Львівського шкільного округу зазначав: «всіх учителів-українців, які подали заяви прийнято на роботу, якщо вони не скоїли таких злочинів, як грабіж, зневажання костелів, історичних пам'яток, витворів польського мистецтва, нищення шкіл або маєтків» (II, арк. 8). Згідно з даними, які він подав, 1921 р. у державних початкових школах працювали 2 800 вчителів-українців. Зменшення їх кількості куратор обґрунтував такими даними: 349 учителів перебувають за межами краю (вступили до українських бригад у Чехословаччині або до більшовицької армії), кілька десятків – у польських або російських тюрмах, декілька – померли (III, арк. 8).

Ситуація із забезпеченням шкіл вчителями-українцями погіршувалася через те, що в польській державі чинним залишалось передвоєнне

крайове шкільне законодавство (розпорядження 1907 р.), за яким усі вчительські семінарії мали бути утравквістичними. Українською мовою в них викладалися лише математика, природничі науки та господарство, всі інші – польською. На думку куратора Львівського шкільного округу, двомовність в учительських семінаріях була зумовлена потребою забезпечити школи вчителями, які б вільно володіли польською та українською мовами, і відповідала потребам молоді обох національностей при забезпеченні їх роботою (III, арк. 5). Після подій 1919 р., коли українська та польська молодь брала участь у військовому протистоянні «по різні боки барикад», виявилось, що їхнє спільне навчання неможливе. Саме через те відбувся поділ державних жіночих учительських семінарій у Львові та Перемишлі. У результаті для українок при цих семінаріях були створені т. зв. українські семінарійні курси. Всі інші учительські семінарії залишалися утравквістичними (III, арк. 7).

За офіційною статистикою, в 1919/1920 н. р. у краї діяли 42 учительські семінарії, з них 21 державна та 21 приватна з правом публічності. Серед державних учительських семінарій – 15 чоловічих (вісім польських та сім утравквістичних) і шість жіночих (одна польська, п'ять утравквістичних). Усі приватні були жіночими, 18 із них – з польською мовою викладання і лише три – з українською (III, арк. 7).

На підставі шкільного закону від 11 березня 1932 р. і розпорядження Міністра релігійних культів і народної освіти від 1 квітня 1933 року у 1933/1934 н. р. прийом учнів в учительські семінарії обмежився, а до 1938 р. їхня діяльність була взагалі припинена, оскільки навчальним закладом, який мав давати педагогічну освіту, визначався педагогічний ліцей. Сюди приймали випускників загальноосвітніх гімназій. Окрім ліцеїв, оволодіти професією вчителя можна було у дворічних «педагогіях», які базувалися на гімназіях «старого» (класичного) типу. Отже, щоб стати вчителем народної школи, потрібно було закінчити чотирирічну гімназію і трирічний педагогічний ліцей, а за бажанням – ще і дворічну педагогію. Учителів середніх шкіл готували університети з одnorічним педагогічним курсом і практичною діяльністю в школі. Для підготовки вихователів дошкільних закладів закон передбачав відкриття спеціальних «захоронкових» семінарій.

У 1938 р. у Львівському шкільному окрузі діяло 12 державних і 3 приватних навчальних закладів нового типу для підготовки вчителів народних шкіл. У них навчалися 670 учнів («Stan szkolnictwa», 1938, s. 20).

Якщо врахувати, що серед них не було жодного українського, а єдиний у Галичині Львівський університет був повністю ополячений, то стане зрозумілою турбота галицької громадськості, зокрема й жіночих товариств, про національне «освідомлення» українського вчительства.

Висновки. Вищевикладене дає підставу констатувати, що досліджуваний період характеризувався фактичним нищенням австро-польською владою українського державного шкільництва, відсутністю турботи офіційної влади про належну загальну та фахову освіту жінки-галичанки. Відвертий наступ на національну освіту зумовив активну протидію з боку громадськості Галичини, зокрема Українського педагогічного товариства, яке виступило головним організатором українського приватного жіночого шкільництва, залучило до участі в його розбудові педагогів – визначних діячів жіночого руху краю.

Це, своєю чергою, стало причиною того, що наприкінці XIX – у першій третині XX ст. в Галичині виросла, духовно та професійно зміцніла плеяда жіночих діячок, які активно впливали на загальнонаціональні культурноосвітні процеси в краї. **Перспективами подальших наукових розвідок** може стати проблематика, пов'язана з вивченням освітньої діяльності жінок у сфері позашкільної освіти.

Література

I. ЦДАВО України (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України), ф. 4465 (Колекція окремих документальних матеріалів українських націоналістичних емігрантських установ, організацій і осіб), оп. 1, спр. 1002, 9 арк.

II. ЦДІАУ у Львові (Центральний державний історичний архів України у Львові), ф. 179 (Кураторія Львівського шкільного округу), оп. 1, спр. 546, 27 арк.

III. ЦДІАУ у Львові, ф. 179, оп. 1, спр. 568, 11 арк.

Баран, С. (1912). Галицьке шкільництво в цифровім освітленю. *Діло* (Ч. 57–60; Ч. 62–67; Ч. 69–71).

Дещо із статистики гімназій (дані про статистику державних і приватних гімназій). (1914). *Діло* (Ч. 82), (с. 7).

З чорної книги польського інспектора. (1919). *Нова школа* (Ч. 1), (с. 5).

Народна школа в Галичині в числах статистики. (1938). *Рідна школа* (Ч. 23), (с. 232–233).

Національна статистика в галицьких середніх школах. (1913). *Наша школа* (с. 269–270).

Образок стану народнього шкільництва в Дрогобиччині в часах Австро-польського режиму. (1919). *Нова школа* (Ч. 1), (с. 3).

Перфецький, Р. (1932). Шкільна політика Польщі. *Рідна школа* (Ч. 22), (с. 310).

Ступарик, Б. (1994). *Шкільництво Галичини (1772–1939)*. Івано-Франківськ, 144 с.

Франко, І. (1985). Середні школи в Галичині в 1875–1883 рр. *Зібрання творів* (Т. 1–50; Т. 46), (с. 418–434). Київ: Наукова думка.

Чепіль, М. (2001). *Теорія і практика формування національної свідомості дітей та молоді Галичини (друга половина XIX – перша третина XX ст.)*. Дрогобич: Відродження, 503 с.

Baranowski, B. (1889). *Krajowe ustawy szkolne wraz z Statutem Rady szkolnej krajowej*. Lwów: NTP, 86 s.

Gilley, C. (2017). Fighters for Ukrainian independence? Imposture and identity among Ukrainian warlords, 1917–22. *Historical Research*, 90 (247), 172–190. doi: [10.1111/1468-2281.12168](https://doi.org/10.1111/1468-2281.12168).

Plany naukowy szkoły wydziałowej męskiej i szkół wydziałowej żeńskich 3–5 i 6-klasowych opracowane na zasadzie ustawy szkolne. (1895). Lwów, 48 s.

Seguens. (1904). Урядовий звіт галицької Ради шкільної. *Промінь* (Ч. 20; Ч. 23; Ч. 24).

Sprawozdanie c. k. Rady szkolnej krajowej o stanie wychowania publicznego w roku szkolnym 1887/8 i 1888/9: Szkoły ludowe i Seminarja nauczycielskie. (1889). Lwów: Nakł. c. k. Rady szkol. kraj., LXXV, 79 s.

Stan szkolnictwa w okręgu szkolnym Lwowskim w roku szkolnym 1937/38. (1938). Lwów.

Vollmer, B.A. (2013). Ukraine, migration, early 20th century to present. In I. Ness (Ed.), *The Encyclopedia of Global Human Migration*. doi: [10.1002/9781444351071.wbeghm551](https://doi.org/10.1002/9781444351071.wbeghm551).

References

I. TsDAVO Ukrainy (Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vshchych orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy [Central State Archive of the Supreme Governance and Management of Ukraine]), f. 4465 (Kolektsiia okremykh dokumentalnykh materialiv ukrainskykh natsionalistychnykh emhrantskykh ustanov, orhanizatsii i osib [Collection of separate documentary materials of Ukrainian nationalist emigrant institutions, organizations and individuals]), op. 1, spr. 1002, 9 ark. [in Ukrainian].

II. TsDIAU u Lvovi (Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy u Lvovi [Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv]), f. 179 (Kuratoriia Lvivskoho shkilnoho okruhu [Curatorium of the Lviv school district]), op. 1, spr. 546, 27 ark. [in Ukrainian].

III. TsDIAU u Lvovi, f. 179, op. 1, spr. 568, 11 ark. [in Ukrainian].

Baran, S. (1912). Halytske shkilnytstvo v tsyfrovim osviteniu [Galician school in digital illumination]. *Dilo – Work* (Pt. 57–60; Pt. 62–67; Pt. 69–71) [in Ukrainian].

Deshcho iz statystyky himnazii (dani pro statystyku derzhavnykh i pryvatnykh himnazii) [Some statistics of gymnasiums (data on statistics of public and private gymnasiums)]. (1914). *Dilo – Work* (Pt. 82), (p. 7) [in Ukrainian].

Z chornoj knyhy polskoho inspektora [From the Black Book of the Polish Inspector]. (1919). *Nova shkola – New school* (Pt. 1), (p. 5) [in Ukrainian].

Narodna shkola v Halychyni v chyslakh statystyky [The folk school in Galicia in statistics]. (1938). *Ridna shkola – Native school* (Pt. 23), (pp. 232–233) [in Ukrainian].

Natsionalna statystyka v halytskykh serednykh shkolakh [National Statistics in Galician Secondary Schools]. (1913). *Nasha shkola – Our school* (pp. 269–270) [in Ukrainian].

Obrazok stanu narodnoho shkilnytstva v Drohobychchyni v chasakh Avstro-polskoho rezhymu [Patterns of the state schooling in Drohobych in the time of the Austro-Polish regime]. (1919). *Nova shkola – New school* (Pt. 1), (p. 3) [in Ukrainian].

Perfetskyi, R. (1932). Shkilna polityka Polshchi [School policy of Poland]. *Ridna shkola – Native school* (Pt. 22), (p. 310) [in Ukrainian].

Stuparyk, B. (1994). *Shkilnytstvo Halychyny (1772–1939) [School education of Galicia (1772–1939)]*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

Franko, I. (1985). Seredni shkoly v Halychyni v 1875–1883 rr. [Public Schools in Galicia in 1875–1883]. *Zibrannia tvoriv – Collected works* (Vols. 1–50; Vol. 46), (pp. 418–434). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].

Chepil, M. (2001). *Teoriia i praktyka formuvannia natsionalnoi svidomosti ditei ta molodi Halychyny (druha polovyna XIX – persha tretyna XX st.) [Theory and practice of forming the national consciousness of children and youth of Galicia (second half of the XIX – first third of XX century)]*. Drohobych: Vidrozhennia [in Ukrainian].

Baranowski, B. (1889). *Krajowe ustawy szkolne wraz z Statutem Rady szkolnej krajowej [National school laws with the Statute of the National School Council]*. Lwów: NTP [in Polish].

Gilley, C. (2017). Fighters for Ukrainian independence? Imposture and identity among Ukrainian warlords, 1917–22. *Historical Research*, 90 (247), 172–190. doi: [10.1111/1468-2281.12168](https://doi.org/10.1111/1468-2281.12168) [in English].

Plany naukowy szkoły wydziałowej męskiej i szkół wydziałowej żeńskich 3–5 i 6-klasowych opracowane na zasadzie ustawy szkolnej [Scientific plans of the men's faculty school and the 3–5th and 6th class female faculty school developed on the basis of the school law]. (1895). Lwów [in Polish].

Seguens. (1904). Uriadovyi zvit halytskoi Rady shkilnoi [Governmental report of the Galician Council of School]. *Promin – Beam* (Pt. 20; Pt. 23; Pt. 24) [in Ukrainian].

Sprawozdanie c. k. Rady szkolnej krajowej o stanie wychowania publicznego w roku szkolnym 1887/8 i 1888/9: Szkoły ludowe i Seminarja nauczycielskie [The national school board on the state of public education in the school year 1887/8 and 1888/9: People's schools and teacher's seminars]. (1889). Lwów [in Polish].

Stan szkolnictwa w okręgu szkolnym Lwowskim w roku szkolnym 1937/38 [The state of education in the Lviv school district in the school year 1937/38]. (1938). Lwów [in Polish].

Vollmer, B.A. (2013). Ukraine, migration, early 20th century to present. In I. Ness (Ed.), *The Encyclopedia of Global Human Migration*. doi: [10.1002/9781444351071.wbeghm551](https://doi.org/10.1002/9781444351071.wbeghm551) [in English].

IVAKH Svitlana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine (slinkolven@ukr.net)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4488-1527>

ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/D-4430-2018>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2313-2094.7/39.140944>

To cite this article: Ivakh, S. (2018). Peredumovy osvitnoi diialnosti predstavnyts

zhinochoho rukhu u konteksti rozvytku ukrainskoho shkilnytstva Halychyny (kinets XIX – persha tretyna XX st.) [Precurses of educational activity of representatives of women's movement in the context of development of Ukrainian schooling in Halychyna (end of the XIX – the first third of the twentieth century)]. *Liudynoznavchi studii. Seriya «Pedahohika» – Human Studies. Series of «Pedagogy»*, 7/39, 85–103. doi: 10.24919/2313-2094.7/39.140944 [in Ukrainian].

Article history

Received: 24 March 2018

Accepted: 10 July 2018

Received in revised form: 7 May 2018

Available online: 12 September 2018

PRECURSES OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF REPRESENTATIVES OF WOMEN'S MOVEMENT IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SCHOOLING IN HALYCHCHYNA (end of the XIX – the first third of the twentieth century)

Abstract. Based on the analysis of the legislative-normative base and statistical data, the article studies the process of the formation of Ukrainian schooling in Galicia at the end of the nineteenth and first third of the twentieth century. It was emphasized that its development within the limits of the Austro-Hungarian Empire and Poland was limited to both socio-economic and political factors, which disturb the Ukrainian educated public, in particular the organizers of the women's movement.

On the basis of the logical-historical analysis, the preconditions for the deployment of the active activities of women's associations, the prominent figures of the women's movement in the area of Ukrainian schooling in Galicia, are identified. Among the most significant were: unsatisfactory organization of school education for girls within the Austro-Hungarian Empire, which were found to be lacking in popular schools, in particular, girls' longevity, low attendance, limited co-ordination; the level of educational process in the existing state women's elementary schools is lower than in males, and their predominantly anti-Ukrainian character; the official limitation of women's secondary and higher education; the absence of Ukrainian institutions for vocational education of women's youth, and the anti-Ukrainian nature of pre-school and out-of-school education in the province.

It is proved that certain preconditions became the basis for forming the main directions of pedagogical activity, which concerned, first of all, the participation of women-ukrainians in the development of the network of Ukrainian private women's elementary schools, out-of-school and preschool educational institutions.

Participation of Ukrainian women in the establishment of the system of national schooling in the region served as confirmation of the evolutionary

processes in the women's movement, which went from separate educational measures among its members to active systematic pedagogical and educational work in the broad masses of the population.

It was noted that the Ukrainian women's movement in Galicia during the period under study expressed the actual pedagogical problems that were in sight of the entire Galician community: the preservation of the physical, spiritual and moral health of the Ukrainian people in the absence of their own state and the training of younger generations to participate in the revival and reconstruction of independent Ukraine.

Keywords: women's organizations, women-teachers, Ukrainian schooling, folk schools, gymnasia, kindergartens.

Acknowledgments. Sincere thanks to the head of the General Pedagogy and Preschool Education Department of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, in particular Prof. Pantyuk Tetyana.

Funding. The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.